

STRATEŠKI PROJEKT KRAS - CARSO: TRAJNOSTNO UPRAVLJANJE NARAVNIH VIROV IN TERITORIALNA KOHEZIJA

CELOVIT STRATEŠKI NAČRT ZA PROSTORSKI RAZVOJ KRASA

Avgust 2013

Projekt sofinanciran v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev.
Progetto finanziato nell'ambito del Programma per la Cooperazione Transfrontaliera Italia-Slovenia 2007-2013, dal Fondo europeo di sviluppo regionale e dai fondi nazionali.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

Ministero dell'Economia
e delle Finanze

2007-2013
cooperazione territoriale europea
programma per la cooperazione
transfrontaliera
Italia-Slovenia
evropsko teritorialno sodelovanje
program čezmejnega sodelovanja
Slovenija-Italija

Investiamo nel
vostro futuro!

Naložba v vašo
prihodnost!

www.ita-slo.eu

Progetto cofinanziato dal Fondo europeo di
sviluppo regionale
Projekt sofinancira Evropski sklad
za regionalni razvoj

SODELUJOČI PRI PRIPRAVI PROJEKTA KRAS - CARSO, DELOVNI SKLOP 3 - SKUPNO PROSTORSKO PLANIRANJE:

Slovenija

Predstavniki projektnih partnerjev, ki v okviru projekta KRAS-CARSO sodelujejo kot člani Skupine lokalni razvoj:

- Katja Fedrigo in Marjetka Kljun, projektni team KRAS-CARSO, Občina Sežana
- Alenka Rau, Občina Sežana
- Blanka Šuler, Občina Miren-Kostanjevica
- Alenka Kovačič, Iztok Felicijan, Občina Divača
- Andrejina Nardin, Ana Švagelj, Občina Komen
- Alenka Pečar, Robert Kastelic, Saša Likavec Svetelšek, Občina Hrpelje-Kozina
- Matej Kravanja, Zavod za gozdove Slovenije, OE Sežana
- Vlasta Sluban, ORA Krasa in Brkinov

Predstavniki ministrstev, ki sodelujejo v okviru projekta KRAS-CARSO:

- Valentina Lavrenčič, MZP, Direktorat za prostor, v sodelovanju s predstavniki drugih resornih ministrstev,
- Tatjana Renner, MGRT, Direktorat za regionalni razvoj in Evropsko teritorialno sodelovanje (Regionalna pisarna Štanjel).

Predstavniki drugih institucij, ki delujejo na območju Matičnega krasa:

- Črtomir Pečar, Javni zavod Park Škocjanske jame
- Mirjam Gorkič, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, OE Nova Gorica
- Marvy Lah, Zavod za varstvo kulturne dediščine, OE Nova Gorica
- Milena Štolfa, Kmetijsko gozdarski zavod Nova Gorica, OE Sežana
- Nataša Kolenc, Javni zavod Kobilarna Lipica
- Tjaša Kranjec, Visokošolsko središče Sežana
- Stojan Gorup, Inkubator d.o.o.

Delovna skupina zunanjega izvajalca LUZ d.d.:

- Karla Jankovič, univ.dipl.inž.kraj.arh.
- Irena Balantič, univ.dipl.inž.kraj.arh.
- Bernarda Bevc Šekoranja, univ.dipl.inž.arh.
- Urška Kranjc, univ.dipl.inž.kraj.arh.
- Katja Fak, univ.dipl.inž.kraj.arh.
- Janja Solomun, univ.dipl.inž.arh.

Italija

Predstavniki občin, ki v okviru projekta KRAS-CARSO sodelujejo kot člani Skupine lokalni razvoj:

- Michele Petrachi, Marzia Bonetti, Provincia di Gorizia
- Adriana Cappiello, Moreno Vertovec, Provincia di Trieste
- Paolo Lusin, Silvio Lettich, Alberto Menegante, Comune di Muggia
- Fulvia Premolin, Mitja Lovriha, Comune di San Dorligo della Valle- Dolina
- Aljosa Gabrovec, Comune di Monrupino-Repentabor
- Aljosa Gabrovec, Nadja Debenjak, Comune di Sgonico-Zgonik

- Elisa Viola, Roberto Prodan, Comune di Trieste
- Donatella Mattiussi, Natasa Canziani, Comune di Duino-Aurisina Devin-Nabrežina
- Diego Masiello, Anastasia Puric, Corpo forestale regionale

Delovna skupina zunanjega izvajalca KacicLiden Landscape Architects:

- Romana Kačič, architetto del paesaggio
- Mattias Lidén, architetto del paesaggio

Projekt sofinanciran v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev.

Vsebina publikacije ne odraža nujno uradnega stališča Evropske unije.

Kazalo

1. Uvod.....	5
1.1 Projekt KRAS-CARSO.....	5
1.2 Namen Celovitega strateškega načrta za prostorski razvoj Krasa.....	5
2. Čezmejno povezovanje	6
3. Celovit strateški načrt za prostorski razvoj Krasa.....	7
3.1 Vizija in cilj razvoja na Krasu	7
3.2 Izvajanje vizije - cilji in ukrepi po področjih čezmejnega povezovanja.....	8
3.2.1 Identiteta krajine z ohranjanjem arhitekturne dediščine.....	8
3.2.2 Mobilnost	10
3.2.3 Turizem.....	10
3.2.4 Ohranjanje narave z naravnimi viri in razvoj kmetijstva	12
3.2.5 Infrastruktura	15
3.2.6 Raba obnovljivih virov energije	15
3.3 Zasnova prostorskega razvoja Krasa.....	16

1. Uvod

1.1 Projekt KRAS-CARSO

Projekt KRAS-CARSO je čezmejni projekt, ki obravnava homogeno območje Krasa kot enega izmed pomembnih čezmejnih območij med Slovenijo in Italijo. Cilj projekta je izvedba aktivnosti, ki podpirajo trajnostno upravljanje naravnih virov in teritorialno kohezijo s skupno strategijo na čezmejni ravni.

Projekt izvaja 17 projektnih partnerjev, vodilni partner je Občina Sežana. Projekt KRAS-CARSO je razdeljen v pet delovnih sklopov (v nadaljevanju DS), med katerimi je DS 3 namenjen Skupnemu prostorskemu planiranju. Celovit strateški načrt (v nadaljevanju CSN) je eden od dokumentov, ki se jih izdela znotraj DS 3.

CSN opredeljuje vsebine medobčinskega, čezmejnega pomena, ki presegajo merilo občin, zato jih je treba obravnavati na celovit način v kontekstu celotnega Krasa z medobčinskim, čezmejnim sodelovanjem in povezovanjem. V nasprotnem primeru se bo zaradi parcialnih posegov v prostor izničilo primerjalne prednosti in identiteto Krasa.

1.2 Namen Celovitega strateškega načrta za prostorski razvoj Krasa

Kras je specifičen prostor z edinstveno naravno in kulturno dediščino, ki je dobro prepoznana v svetovnem merilu. Krajina je tista, ki ima največji potencial za okrepitev prepoznavnosti Krasa, saj določa podobo prostora v velikem merilu, preplet naravnih in kulturnih prvin, ki skupaj določajo Kras kot celosten prostor, pa je pri krajini najbolj očiten.

Pojem »krajina« pomeni »območje, kot ga zaznavajo ljudje in katerega značilnosti so dosežek delovanja in medsebojnega vplivanja naravnih in človeških dejavnikov« (Evropska konvencija o krajini). Kraška krajina je rezultat dolgo trajajočega prepletanja človekovih dejavnosti in narave, oz. naravnih in kulturnih prvin, ki se danes kažejo v prepoznavni podobi, skozi katero je (še) moč razbrati dolgoletno tradicijo tega prostora. Prepletanje kulturnih prvin z naravo je bistveni del vseh izjemnih krajin. Ohranjanje ravnotežja med vplivi enega in drugega pola pa je ključno za ohranjanje njihovih podob.

Z »uravnoveženim razvojem krajine« v kontekstu CSN za prostorski razvoj Krasa, imamo v mislih predvsem usklajevanje nasprotujočih si interesov razvoja (posegi za preživetvene potrebe sodobne družbe in take tehnološke rešitve, ki vplivajo na podobo krajine) in varstva (ohranjanje doseženega ravnovesja naravnih in kulturnih prvin v krajini). Takšno usklajevanje je bilo bistveno za nastanek krajine (Krasa), ki jo cenimo in kot jo razumemo danes. Čeprav se zdi, da sta razvoj in varstvo krajine na Krasu dva nasprotujoča si interesa, pa bolj podroben premislek kaže na to, da sta drug za drugega nujno potrebna. Varstvo krajine pomeni vzdrževanje določenega ravnovesja, »uravnovežen razvoj« pa pomeni takšno urejanje, ki to omogoča. Vsakršen razvoj, posebej tak, ki umešča dejavnosti v prostor, mora upoštevati dejstvo, da je krajina omejena dobrina. Torej mora biti varstvo krajine neločljiv del njenega razvoja.

Matični kras leži na območju dveh držav in se razteza čez več občin, zato je celostna obravnava tega območja pogosto ovirana. Usklajevanje za skupen razvoj poteka na različnih ravneh, upravnih (lokalnih, državnih) in institucionalnih (resornih) pa tudi med lokalnimi skupnostmi, zaradi česar je potreben velik angažma deležnikov. Pogoste zakonodajne spremembe dodatno zavirajo možnosti učinkovitega usklajevanja.

Ta dokument je podlaga za to, da se presežejo ovire tako za celostno obravnavo v smislu prostorske zaključenosti kot tudi v smislu nasprotujočih si interesov posameznih resorjev v korist konkurenčnosti in prepoznavnosti Krasa, katerega razvoj in varstvo potekata uravnoteženo. Za udejanjanje usklajenega razvoja v takih težavnih okoliščinah bo potreben konsenz, ki zahteva veliko mero razumevanja potreb drugih, sposobnosti upoštevanja tujih interesov, sposobnosti razmišljanja izven ustaljenih okvirjev in nenazadnje tudi sposobnosti opuščanja lastnih namer za doseganje skupnih učinkov.

Skupen CSN bo v nadaljevanju predstavljal osnovo za dogovor občin o njihovem skupnem in poenotenem pristopu k urejanju prostora, osnovo za pripravo medobčinskih in čezmejnih projektov v naslednjem programskem obdobju in osnovo za vrednotenje posegov v prostor. Za dobro sodelovanje bo potrebno premagovati predsodke in slediti viziji uravnoteženega razvoja, ki upošteva različne interese v taki meri in na tak način, da je v korist lokalnemu prebivalstvu, okolju in da zagotavlja prepoznavnost in krepitev identitete krajine Krasa.

Kraške občine tako v Sloveniji kot v Italiji so s pristopom k projektu KRAS-CARSO prepoznale, da je za razvoj Krasa potreben CSN, ki bo v nadaljevanju predstavljal usmeritev posameznim prostorskim strateškim in izvedbenim dokumentom kraške regije in se zavezale, da si bodo prizadevale za skupen uravnotežen razvoj celovitega območja Krasa.

2. Čezmejno povezovanje

Namen čezmejnega povezovanja na geografskem območju Krasa je vzpostaviti celosten uravnotežen razvoj, katerega učinki bodo segli preko območij administrativnih meja in povezovali ter celostno zaključili območje Krasa, s tem pa prispevali k njegovi širši prepoznavnosti. Položaj območja bi se s sodelovanjem okrepil in se postavil v širši evropski kontekst tako na ravni politike kot tudi na ravni implementacije projektov, neposredno in posredno povezanih z območjem in njegovimi prebivalci.

Priporoča se vzpostavitev kontinuiranega in transparentnega sodelovanja, ki vključuje sistematičen in stabilen način čezmejnega povezovanja v obliki skupnega načrtovanja in upravljanja območja ter učinkoviti delitvi informacij med deležniki. Spodbuja se sodelovanje med kraškim prostorom in področji znanstvenega delovanja na širšem območju, z univerzami in raziskovalnimi inštituti, usmerjenimi k boljšemu poznavanju in ovrednotenju lokalnih virov. Sodelovanje se v praksi podpre, tudi z enotnim čezmejnimi geoinformacijskim sistemom (GIS), ki bo omogočal moderno in racionalno uporabo prostorskih in okoljskih podatkov znotraj Krasa. Spodbuja se povezovanje informacijskih centrov v kraško informacijsko mrežo, ki vključuje obstoječe informacijske centre in vpliva

na boljšo obveščenost turistov in lokalnih prebivalcev. Pomen Matičnega krasa kot celovite sub-regije se krepi s spodbujanjem uravnoveženega razvoja in trajnostne rabe geoloških, geomorfoloških in drugih naravnih danosti ter kulturnih prvin.

Za sodelovanje se zagotoviti širšo politično podporo ter določi obliko sodelovanja, ki bo tehnično in strokovno podprta ter potrjena s strani širšega kroga deležnikov (npr. Geopark Kras, EZTS, stalno omizje, odbor). Treba je jasno določiti potrebo po načrtu upravljanja ali drugi obliki dokumenta, ki bo zagotavljal uravnovežen razvoj na ravni širšega prostora. Pri sodelovanju se optimalno izkoristiti možnosti za podpore, ki jih Evropska skupnost namenja za razvoj obmejnih območij. Ena od možnosti je podpora za kandidaturo Krasa kot krajine na poskusnem seznamu UNESCO-ve dediščine, z namenom prispevati k skupnemu prostorskemu načrtovanju in s ciljem ohraniti lastnosti Matičnega krasa.

Čezmejno sodelovanje pomeni sodelovanje za skupno dobro, pri čemer je skupno dobro nadrejeno interesom posameznih deležnikov. Za vidne rezultate je pomembno, da se to miselnost doseže pri vseh deležnikih in da se jo vključi v projektno in drugo sodelovanje na vseh ravneh, politični, gospodarski in izobraževalni.

V nadaljevanju dokumenta so po področjih čezmejnega sodelovanja opredeljeni ukrepi za izvajanje CSN. Področja čezmejnega sodelovanja, ki so bila opredeljena v Študiji o prostorskem načrtovanju na Krasu, so: identiteta krajine z ohranjanjem arhitekturne dediščine, mobilnost, turizem, ohranjanje narave z naravnimi viri in razvoj kmetijstva, infrastruktura in raba obnovljivih virov energije.

3. Celovit strateški načrt za prostorski razvoj Krasa

3.1 Vizija in cilj razvoja na Krasu

Vizija

Uravnovežen prostorski razvoj Krasa kot široko prepoznane, vitalne krajine s kvalitetnim bivalnim okoljem in razvitim lokalnim gospodarstvom, ki upošteva tako izjemne naravne in kulturne prvine ter bogato tradicijo kot tudi napredne in inovativne tehnologije.

Strateški cilj

Razvoj Krasa naj zagotavlja krepitev identitete Krasa in njegove prepoznavnosti ter konkurenčnosti v širšem prostoru.

Izhodišča prostorskega razvoja Krasa

- Matični kras in njegova prepoznavnost v evropskem in svetovnem merilu (Matični kras s podzemnim prostorom kot izhodišče za razvoj krasoslovja oz. raziskovanja in poimenovanj kraških pojavov).
- Lega Krasa v širšem prostoru oz. dober geostrateški položaj (dostopnost, čezmejna lega, bližina pomembnejših turističnih destinacij in morja).
- Ravnanje s prostorom (krajino in naselji) kot z omejeno dobrino ter smiselno upoštevanje tradicionalne rabe prostora, prilagojeno naravnim danostim in podnebjju.

- Upoštevanje visoke biotske raznovrstnosti in ohranjene narave, prepletene s človekovimi dejavnostmi ter visoke ranljivosti Krasa (geosfere, hidrosfere, biosfere in kulturnih kakovosti prostora).
- Zavedanje o pomenu lokalnih prebivalcev, katerih aktivnosti v krajini so ključnega pomena za njen uravnotežen razvoj.
- Spodbujanje stikov in vztrajanje pri sodelovanju deležnikov razvoja na vseh ravneh.

3.2 Izvajanje vizije - cilji in ukrepi po področjih čezmejnega povezovanja

3.2.1 Identiteta krajine z ohranjanjem arhitekturne dediščine

Cilji:

- ohraniti poseljenost podeželja s povečanjem privlačnosti za bivanje in zaposlitev,
- obnoviti obstoječi stavbni fond in s tem ohraniti arhitekturno in naselbinsko dediščino,
- ohraniti kulturno dediščino kot nosilko identitete Krasa in prepoznati njen potencial za razvoj,
- ohraniti prepoznavne prvine kraške krajine (suhi zidovi, lokve, kali,...),
- varovati morfologijo kraškega robu, predvsem sistem starih teras,
- ohraniti vedute na kraško planoto in morje, upoštevajoč panoramska območja, poti in razgledne točke,
- ustvariti nove krajinske vrednote, ki so skladne in povezane v kontekst kraške krajine,
- spodbujati projekte, ki poudarjajo in prezentirajo ohranjanje kraške krajine.

Ukrepi za izvajanje:

1. Razvojne potrebe naselij (novogradnje) se prednostno usmerja v notranji razvoj naselij. Pri pripravi prostorskih aktov se prostorske rezerve¹ nepozidanih stavbnih zemljišč uskladi z dejanskimi potrebami, podprtimi z realno demografsko prognozo. Obseg prostorskih rezerv in njihovo lokacijo se določi na podlagi posebnih strokovnih podlag, kjer se upošteva kvaliteta obstoječih naselij (vizualna, funkcionalna, kulturna,...), bilance nepozidanih stavbnih zemljišč, opremljenost z infrastrukturo, zemljiško in lastniško strukturo.
2. Kvalitetno obnovo stavbnega fonda na Krasu se zagotovi z:
 - informiranjem širše javnosti o vrednosti naselbinske in arhitekturne dediščine² ter njenem pomenu za ekonomski in splošni razvoj območja, v povezavi s turističnim, družbenim in gospodarskim razvojem,
 - izobraževanjem lastnikov, projektantov in izvajalcev o sodobnih možnostih na področju kvalitetne obnove in o tem, da je mogoče v starem stavbnem fondu urejati bivališča skladna s sodobnimi potrebami,
 - finančnimi ukrepi (npr. nepovratna sredstva, ugodni krediti, spodbudna davčna zakonodaja),

¹ Prostorske rezerve so v prostorskih aktih opredeljena nepozidana stavbna zemljišča ne glede na to ali so bila opredeljena že v predhodnih planih ali so to nove širitve.

² Ohranjena kulturna dediščina je primerjalna prednost pri prijavi na različne evropske razpise in podlaga za razvoj turizma.

- vzpostavitev Interdisciplinarnega svetovalnega centra stavbarstva, kjer bo mogoče na enem mestu dobiti vse strokovne nasvete in se seznaniti s primeri dobre prakse (energetska obnova stavb, tradicionalna gradnja in ohranjanje stavbne dediščine v povezavi s kamnoseštvom in ostalimi obrtmi, varstvo vodnih virov z učinkovitim sistemom odvajanja komunalnih odpadnih voda, baza lokalnih izvajalcev s specifičnimi znanji, itd.).
- 3. Da bo novogradnja nadgrajevala stavbno dediščino Krasa, se v prvi fazi natančno preučiti stanje na področju novogradenj s pregledom obstoječih predpisov in njihovih konkretnih rezultatov ter v naslednji fazi določi pravila oz. pogoje tako, da bodo pri novogradnjah upoštevane lokalne posebnosti in značilnosti arhitekture.
- 4. V podeželskih naseljih se krepí njihov ruralni značaj in možnost nadaljnjega razvoja ustreznih oblik kmetijstva, kar ugodno vpliva na ohranjanje kraške krajine.
- 5. Tradicionalne gospodarske dejavnosti Krasa (npr. kamnoseštvo³, vinarstvo, stavbarstvo, ...) se spodbuja z usmerjanjem idej in sredstev v bolj učinkovito prodajo tradicionalnih izdelkov in znanj, z izboljševanjem pogojev dela na področju teh dejavnosti (npr. finančne in druge spodbude na občinski in državni ravni, projekti s področja uvajanja novih znanj in tehnologij ob ohranjanju tradicionalnih karakteristik izdelkov, možnosti izboljšave kvalitete in količine izdelkov), z ohranjanjem obstoječih in vzpostavitev dodatnih izobraževalnih programov ter z njihovo nadgradnjo z znanji potrebnimi za učinkovito trženje izdelkov ali storitev.
- 6. Novi večji posegi (npr. sončne elektrarne, vetrne elektrarne, gospodarske cone, poligoni, turistični kompleksi), ki pomenijo razvrednotenje krajine, in niso skladni z njenim značajem so potencialni vir negativnih vplivov na okolje in prostor, zato se jih smiselno omejuje.
- 7. Za ohranjanje kraške krajine je ključno smiselno ohranjanje vinogradov (na italijanski strani je zaželen razširitev vinogradov na zemljiščih, kjer so v preteklosti le ti že bili), spodbujanje ekstenzivnega pašništva na kmetijsko manj primernih zemljiščih, kar bo omogočalo vzpostavitev pašnikov, travnikov in hkrati tudi suhih zidov, ter ohranitev njivskih površin na območjih z ugodnejšimi talnimi razmerami. V urejanje kraškega grebena naj se vključi razmislek o ponovni vzpostavitvi teras in s tem oživljanja kmetijske tradicije na tem območju.
- 8. Smiselno se ohranja in ponovno vzpostavi specifične kulturne prvine Krasa kot so suhi zidovi, lokve, kali in vodnjaki. Antropogeni vodni viri prispevajo k zadrževanju

³ V Sežani se vzpostavi Središče za oblikovanje in obdelavo kamna, s katerim se ohranja obstoječe znanje o obdelavi in oblikovanju kamna s praktičnim in teoretičnim izobraževanjem, ter hkrati nadgrajuje ter skrbi za nadaljnji razvoj kamnoseške obrti in celotnega kamnoseškega področja. Središče bo imelo pomembno vlogo tudi v promocijskem in turističnem smislu. V Središču za oblikovanje in obdelavo kamna se poseben del nameni promociji kamna (različne vrste, obdelave, izdelki) in prodaji izdelkov, kjer se bodo turisti in obiskovalci lahko preizkusili tudi v praktičnem klesanju kamna.

deževnice in k njeni uporabi v kmetijstvu v sušnem obdobju ali za gašenje v primeru požarov. Suhi zidovi prispevajo k prepoznavnosti kraške krajine z razmejevanjem in omejevanje kmetijskih zemljišč tako zaradi lastniške strukture kot zaradi zaščite pred burjo, ob tem imajo tudi pomembno ekološko funkcijo.

3.2.2 Mobilnost

Cilji:

- izboljšati mobilnost in vzpostaviti območno povezanost večjih naselij med seboj in z zaledjem,
- ponovno vzpostaviti manjkajoče železniške povezave v čezmejnem železniškem infrastrukturnem omrežju.

Ukrepi za izvajanje:

1. Razvija se javni potniški promet, ki se ga dopolnjuje s sistemi, primernimi za razpršeno poselitev Krasa. Za spodbujanje potencialnih podjetnikov, izvajalcev mobilnih storitev, se izvaja svetovanje na podlagi dobrih praks iz tujine (npr. kombinacija storitev prevozi oseb - dostava blaga). Z medobčinskim in čezmejnem sodelovanjem se zagotavlja sistem prevozov (zasebni izvajalec ali javno-zasebno partnerstvo), ki lahko v kraških razmerah deluje ekonomsko vzdržno (npr. z večjo fleksibilnostjo povezovanja različnih krajev v različnih kraških občinah med sabo). Spodbuja se širitev obstoječe mreže javnega potniškega prometa preko meje. Čezmejni javni prevoz omogoča uporabo istih vozovnic.
2. Posodobi in elektrificira se železniški progi Nova Gorica - Sežana in Divača - Sežana - Opčine.
3. S prehodi in podvozi se ponovno vzpostavi območno povezanost med morjem in planoto, ki se je izgubila zaradi goste infrastrukturne mreže na tržaškem delu Krasa.

3.2.3 Turizem

Cilji:

- usmerjati turizem in rekreacijo v mehke, vzdržne oblike turizma in rekreacije, ga uskladiti z značilnostmi prostora krajine, izjemnimi naravnimi vrednotami, bogato kulturno dediščino in kulinariko,
- nadgraditi in povezati obstoječo turistično ponudbo in vzpostaviti pogoje za celoletni turizem,
- izvajati trženje Krasa kot enotne blagovne znamke z zaščiteno geografsko označbo,
- spodbujati pobude za kulturno in rekreacijsko dejavnost na način, da izboljšujejo kvaliteto življenja lokalnega prebivalstva in so hkrati sestavni del turistične ponudbe v prostoru,
- vključevanje območij in znanj, ki temeljijo na specifikah kraškega okolja, v kontekst turistične mreže,

- spodbujati postavitev muzejev na prostem⁴,
- ob pomembnejših cestah posredovati informacije, da se nahajamo na matičnem Krasu, ki je svetovnega pomena,
- urejati turistično infrastrukturo na območju.

Ukrepi za izvajanje:

1. Za krepitev prepoznavnosti turistične destinacije Kras se:

- izvaja skupna in aktivna promocija enotne blagovne znamke »Kras« z zaščiteno geografsko označbo, ki združuje že uveljavljene blagovne znamke turističnih znamenitosti, gospodarstva in kmetijstva z ostalo lokalno turistično ponudbo vezano na kraško krajino, izjemne naravne vrednote (matični Kras), bogato kulturno dediščino (materialna in nematerialna) in kulinariko (Teran, pršut, sir Jamar,...);
- poveže pomembnejša tematsko specifična turistična središča nacionalnega in mednarodnega pomena (npr. Regijski park Škocjanske jame, Kobilarna Lipica, Štanjel, dolina Glinščice, ostanki prve svetovne vojne, Devinski grad s parkom, grad Miramare s parkom, Briška jama, Trst) med sabo, z lokalno ponudbo in lokalnimi akterji (npr. lokalni vodiči), kakor tudi z dopolnilnimi dejavnostmi na kmetijskih gospodarstvih in malo ekonomijo (npr. družinska podjetja, male obrtne delavnice, gostišča,...) na Krasu, s sosednjimi regijami in čezmejno;
- razvija tudi turizem, ki je vezan na raziskovalna središča in za promocijo kraškega ozemlja izkoristi mednarodno mrežo stikov, ki že obstaja v znanstvenih središčih;
- informacijske točke poveže v skupno informacijsko mrežo Krasa, ki bo zajemala tudi muzeje, usklajevala urnik dogodkov in prireditev, omogočala turistične rezervacije, organizirala vodene obiske in s tem spoznavanje širšega območja, organizirala prodajo lokalnih izdelkov.

2. Za razvoj turizma se:

- izboljša dostopnost do turističnih krajev in rekreativnih območij z javnim prevozom, organiziranimi turističnimi prevozi med pomembnejšimi turističnimi središči in dodatnimi oblikami okolju prijaznega individualnega prometa (npr. kolesa, električna kolesa, električni motorji);
- vzpostavi način upravljanja (vzdrževanje in dopolnjevanje) turistično rekreacijskih poti, predvsem različnih tematskih poti (tudi stare pešpoti, npr. pot mlekaric, pašniške poti) in kolesarskega omrežja z dodatnimi kolesarskimi povezavami ter potrebno podporno infrastrukturo (npr. skupna karta kolesarskega omrežja, skupni spletni portal kolesarskih poti, asistenca na terenu). Kolesarsko omrežje je eden pomembnih nosilcev razvoja vzdržnega turizma, saj omogoča razvoj turizma tudi v manj dostopnih predelih in hkrati predstavlja osnovno ogrodje, na katerega se veže tudi ostala raznolika ponudba Krasa;

⁴ Kot npr. vzpostavitev muzejev na prostem namenjenih predstavitvi naravnih kraških pojavov in kulturne dediščine Krasa (Živi muzej Krasa na območju Sežana - Bazovica), v spomin na prvo svetovno vojno tako predvidenih v sklopu projekta Carso 2014+ (na goriškem Krasu v Šmihelu (San Michele), Gradini pri Doberdobu (Castellazzo Doberdò) in Sredipolju (Redipuglia)) kot v občini Komen in drugih vsebin povezanih s Krasom. V občini Sežana krepi Živi muzej Krasa namenjen predstavitvi naravnih kraških pojavov in kulturne dediščine Krasa.

- dopolnjuje število in različne oblike turističnih nastanitev (npr. razpršeni hotel, na slovenskem delu Krasa tudi kampi). Nastanitve se prednostno zagotavlja s prenovo obstoječega stavbnega fonda, kar pozitivno vpliva na ohranjanje kraške krajine in prezentacijo arhitekturne dediščine Krasa. V primeru gradnje novih turističnih nastanitvenih objektov na robovih kraških vasi mora biti merilo in tipologija objektov skladna z obstoječo specifično kraško arhitekturo. Lokacijo, velikost in tipologijo kampov na slovenskem delu Krasu se opredeli na podlagi analize, ki vključuje dejanske potrebe, pokritost z drugimi oblikami nastanitve, dostopnost z javnim prevozom, bližino centralnih naselij, bližino komunalnih priključkov in vplivov na okolje.
 - izkoristi geostrateško lego Krasa, ki je ob Jadranskem morju, v neposredni bližini Trsta, Kopra, Vidma, Gorice in Nove Gorice ter Postojne, Ljubljane, Benetk, Reke.
3. Razvija se krasoslovni, izletniški, jamski in konjeniški turizem, pohodništvo, kolesarstvo, kmečki turizem, kulturni, raziskovalno-izobraževalni, šolski, mladinski, gastronomski, vinski, zdraviliški (speleoterapija) in kongresni turizem tako, da se zagotovi celoletno turistično ponudbo.
 4. Na celotnem Krasu je treba določiti ključne točke dostopa na kraško območje ("vstopna vrata"), npr. avtocestni izvozi, železniške postaje, pristanišča. Na teh točkah je potrebno postaviti informativne table, da se vstopa oz. nahaja na območju matičnega Krasa.
 5. Smiselno bi bilo oživiti povezave med planoto in morjem: Štanjel-Komen-Nabrežina in Dutovlje-Opčine-Barkovlje, na primer z vzdrževanjem starih pešpoti in pašniških poti na celotnem območju, predvsem pa na delu kraškega grebena, v dolini Glinščice in na pasu vzdolž slovensko-italijanske meje.

3.2.4 Ohranjanje narave z naravnimi viri in razvoj kmetijstva

Cilji:

- ohraniti biodiverziteto z ohranjanjem krajinskega mozaika (gozdnih površin, grmičevja, travnikov, pašnikov, sadovnjakov, vinogradov, njivskih površin),
- preprečevati razvrednotenje naravovarstveno vrednih območij,
- prepoznati naravovarstveno vredna območja kot razvojno priložnost Krasa,
- spodbujati primerne kmetijsko-gozdarske dejavnosti s katerimi je možno ohraniti biološko in naravno ravnovesje tako, da se utrdi in ovrednoti vloga tradicionalnih dejavnosti,
- obnoviti mozaično krajino kot preplet njiv, travnikov, pašnikov, vinogradov, sadovnjakov, mejic in gozda ter s tem ponovno vzpostaviti strukturirano in dinamično krajino,
- povečati obseg in kakovost s kmetijstvom povezanih dejavnosti (npr. predelava mesa, mleka, zelenjave, sadja...) in delovnih mest,
- povečati pridelavo kmetijskih pridelkov oz. živil z zaščiteno geografsko označbo (npr. kraški pršut, teran PTP),
- pospeševati ekološke, socialne in proizvodne funkcije gozdov,

- spodbujati rabo postranskih gozdnih proizvodov in z njimi povezanih dejavnosti (čebelarjenje, gobarjenje, nabiranje gozdnih sadežev, smolarjenje,...),
- skrbeti za ustrezno kakovost kraškega vodonosnika, kakovostno, stalno in racionalno oskrbo Krasa s pitno vodo,
- izboljšati požarno varnost gozdov, zagotavljati varnost pred škodljivim delovanjem vetra, zmanjševati neugodne posledice suše oz. pomanjkanja vode,
- izkoriščanje mineralnih surovin uskladiti z zahtevami varstva krajine in kulturne dediščine.

Ukrepi za izvajanje:

1. Razvoj se prilagodi tem izjemnostim Krasa tako, da se posege v prostor usmerja v manj ranljiva območja ohranjene narave in z usklajenim načrtovanjem išče rešitve, ki so sprejemljive za naravo tako v formalno zavarovanih območjih kot izven njih.
2. Ohranjanje biodiverzitete temelji na ohranjanju za Kras značilnih življenjskih združb z ukrepi usmerjenimi v:
 - vzdržno gospodarjenje s prostorom,
 - odgovorno delovanje človeka, ki s svojimi dejavnostmi (trgovina, klimatske spremembe, prenašanje tujih rastlin pri zemeljskih delih, transportu, gojenju rastlin in trte,...) vpliva na naravno ravnovesje življenjskih združb,
 - zatiranje tujerodnih rastlinskih vrst - velikega pajesna (*Ailanthus altissima*), ambrozije (*Ambrosia artemisifolia*), južnoafriškega šentjakobovega grinta (*Senecio inaequidens*) in živalskih vrst (zlate ribice v kalih, želve rdečevratke, pikapolonice), ki spreminjajo avtohtone združbe, in selektivnem redčenju črnega bora (*Pinus nigra*) in robinije (*Robinia pseudoacacia*).
3. Izkoristi se priložnost, ki jih nudi ustanovitev naravnega rezervata na delu tržaške obale, ki je znan pod imenom "Botanjek" (Costa dei Barbari) in tistih, ki jih nudita prekvalifikacija in ovrednotenje kraja samega.
4. Deležniki, ki bi lahko sodelovali pri razvoju Matičnega krasa kot sub-regije v obliki Geoparka in s tem podpirali kandidaturo (idejo) Krasa kot krajine na poskusnem seznamu UNESCO-ve dediščine, se poenotijo in sprejmejo skupna stališča o smiselnosti ideje, v prihodnje pa sledijo skupnim odločitvam.
5. Zagotovi se družbeno - ekonomsko ugodno okolje, ki obstoječe kmete podpira, da svojo dejavnost ohranjajo oziroma širijo ter ostale spodbuja, da se s kmetijstvom začnejo ukvarjati, zato se:
 - določijo perspektivne in dopustne oblike kmetovanja na Krasu ter o tem informira vse deležnike,
 - določijo prioritete pri dodeljevanju subvencij,
 - v prostorskih aktih dopušča take vrste gradenj in v takem obsegu, da podpirajo kmetijsko dejavnost in hkrati ohranjajo kulturne vrednote naselij in krajine,
 - združuje nosilce kmetijskih dejavnosti in nudi podporo pri pridelavi, predelavi in trženju izdelkov (npr. s posredovanjem informacij glede pridobivanja različnih certifikatov, glede pridobivanja sredstev za skupne projekte),
 - izvajajo usmerjeni ukrepi (finančne spodbude, izobraževanje, olajšave, prednosti), s katerimi se vzpostavi komplementarni sistem tržnega in dopolnilnega-

samooskrbnega kmetijstva, ki bo na čim bolj ekonomsko upravičen način vzdržno izkoriščal naravni potencial kmetijskih površin in s tem podpiral naravovarstvo in turizem,

- spodbuja promet s kmetijskimi zemljišči med kmeti, zaposlovanje v kmetijstvu, tradicionalne oblike kmetovanja, uvajanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijskih gospodarstvih, prepoznavnost geografsko zaščitene kmetijske pridelave, koordinirano sodelovanje na čezmejnem področju, horizontalno povezovanje med nosilci kmetijskih dejavnosti,
 - spodbuja se vzpostavitev vinogradov, pašnikov (tudi ekstenzivno pašništvo na kmetijsko manj primernih zemljiščih), travnikov, sadovnjakov ter njivskih površin (npr. njive v vrtačah) na območjih z ugodnejšimi talnimi razmerami. Goji se rastline, ki prenašajo specifične rastiščne razmere (tla, podnebje, pomanjkanje vode). Ne uvaža se kultur, ki potrebujejo namakanje.
6. V prostorskih aktih se površine za objekte namenjene kmetijski dejavnosti zagotovi v sklopu obstoječih naselij. V kolikor v naselju zaradi strnjenosti ni prostorskih možnosti za širitve kmetijskih gospodarstev, se z ustrezno presojo z vidika ohranjanja krajine in okoljske sprejemljivosti omogoči širitve dislocirano ali na robovih naselij. Opredeli se pogoje za postavljanje pomožnih kmetijskih objektov izven območij naselij.
7. Za zaščito kmetijskih zemljišč pred močnimi vetrovi in erozijo tal se ohranja suhe zidove v tradicionalnem kraškem stilu in protivetrne pasove gozda.
8. Na Krasu se izogiba umeščanju dejavnosti, pri katerih je verjetnost za nastanek požara velika. Za celotni teritorij Krasa se izdelava pregled stanja na področju požarne varnosti in določi potrebne dodatne zaščitne ukrepe ter organizira skupno iskanje sredstev za njeno izgradnjo ob vzporednem vzdrževanju obstoječe protipožarne infrastrukture.
9. Kakovost kraškega vodonosnika in stalno, kakovostno oskrbo s pitno vodo se zagotovi z naslednjimi ukrepi:
- v prostorskih planih se razvojne potrebe poselitve, gospodarstva in turizma uskladi z razpoložljivimi vodnimi viri,
 - zagotovi se maksimalno opremljenost prebivalstva z vodovodnim omrežjem, ustreznost sistema in kakovost upravljanja,
 - izvaja se sanacijo obstoječih in preprečuje nastanek novih divjih odlagališč, z vzpostavitvijo zbirnih centrov in pogostejšega odvoza kosovnih odpadkov ter z vzpostavitvijo nadzora in sankcioniranja,
 - spodbuja se sonaravno in ekološko kmetovanje in uporabo za okolje manj obremenjujočih fitofarmacevtskih sredstev z izobraževanjem kmetov in delovanjem službe pristojne za kmetijstvo na terenu,
 - izobražuje občane o varstvu vodnih virov, racionalni rabi pitne vode, stanju v okolju in negativnih vplivih na okolje,
 - sklene se dogovor o skupnem varovanju vodnih virov, ki služi celotnemu Krasu in širše,
 - odvečno vodo iz vodovodnega sistema se lahko odvaja v kale in s tem nameni tako prostoživečim živalim oz. kot za požarno vodo.

10. Izkoriščanje nahajališč naravnega kamna se dopušča zaradi ohranjanja in razvoja tradicionalnih oblik kamnoseštva in stavbarstva v povezavi z ohranjanjem stavbne dediščine na Krasu. Dovoljeno je tudi podzemno izkoriščanje naravnega kamna za potrebe stavbarstva. Potrebe po izkoriščanju se uskladi z varstvenimi zahtevami, upošteva se ukrepe za zmanjševanje vplivov na okolje in čim manjšo vidno izpostavljenost. Širjenje pridobivalnih prostorov namenjenih pridobivanju tehničnega kamna - apnenca je dovoljeno. Vsa območja širitve pridobivalnih prostorov tako tehničnega kamna kot kamna za potrebe stavbarstva se določi s prostorskimi izvedbenimi akti. Za posamezno lokacijo se opredeli tehnologijo izkoriščanja in določi sprotno sanacijo izplenjenih površin.

3.2.5 Infrastruktura

Cilji:

- razvoj infrastrukture, ki bo upošteval identiteto Krasa in bo omogočala uravnotežen razvoj Krasa.

Ukrepi za izvajanje:

Analizira se vpliv izgradnje predvidenih velikih infrastruktur (železniška proga visoke hitrosti in zmogljivosti AV/AC, ki bi bila del predvidenega V. evropskega koridorja, modernizacija železniške povezave Koper - Divača, terminali za utekočinjanje zemeljskega plina in plinovod, ki naj bi bili postavljeni v Tržaškem zalivu) na kraško krajino, okolje in gospodarstvo. Za umeščanje proge za visoke hitrosti v okviru V. panevropskega prometnega koridorja Benetke - Kijev se s strani sektorjev pristojnih za varstvo narave in okolja predlaga proučitev morebitnih drugih potekov, tako da se izogne Krasu.

3.2.6 Raba obnovljivih virov energije

Cilji:

- povečati delež rabe obnovljivih virov energije (lesna biomasa, energija vetra in sonca) z upoštevanjem varstva kraške krajine, kulturne dediščine in narave.

Ukrepi za izvajanje:

1. Optimizira se regionalno samooskrbo z energijo in vzpostavi učinkovito regionalno in lokalno energetska načrtovanje in svetovanje.
2. Raba obnovljivih virov na Krasu naj se glede na izjemne naravne geomorfološke pojave, varovana območja narave in kulturno dediščino premišljeno usmerja tudi v izkoriščanje lesne biomase (npr. ob vzpostavitvi pašnikov, čiščenje gozdov, redčenje rdečega bora). Golosek ni dovoljen. Zagotovi se postopen prehod ogrevanja javnih stavb iz fosilnih goriv na ogrevanje z lesno biomaso. Za prehod na ogrevanje z biomaso se v eni ali večih gospodarskih conah (npr. v Sežani, Divači ali Kozini) izvede biomasni logistični in trgovski center oz. borzni center ter prouči možnost povezovanja lastnikov zaraščajočih se parcel s predelovalci lesne biomase.

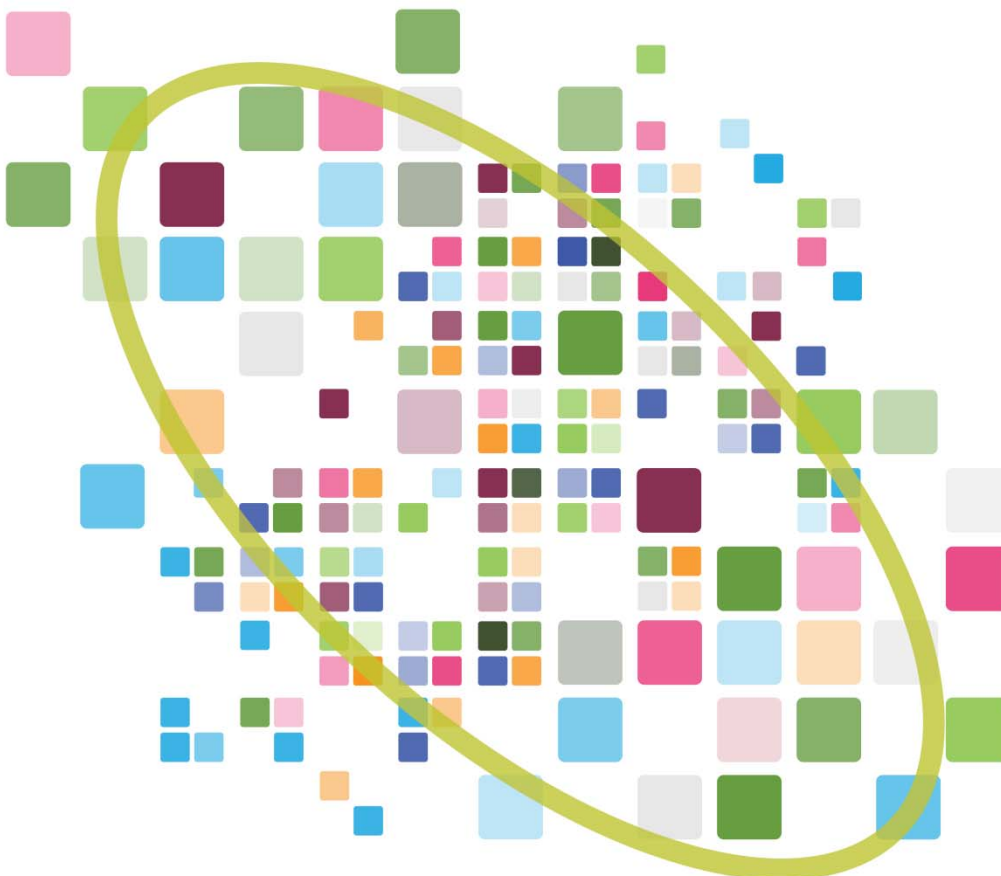
3. Izkoriščanje sončne energije je sprejemljivo na območjih stavbnih zemljišč predvsem na objektih v gospodarskih conah. Na drugih objektih v naseljih se uporablja le take sisteme za izkoriščanje sončne energije, ki nimajo vizualnega vpliva na krajinsko in arhitekturno podobo Krasa, saj je v prihodnosti na tem področju pričakovati razvoj in s tem večje možnosti za izkoriščanje sončne energije tudi v območjih izjemnih krajinskih in arhitekturnih vrednosti.

Izkoriščanje sončne in vetrne energije v odprti krajini na Krasu je problematično zaradi vpliva na vizualno podobo kraške krajine in zavarovane vrste živali. Pri umeščanju vetrnih in sončnih elektrarn v prostor je vidni vpliv eden izmed pomembnejših vplivov. Značilnosti in razsežnosti posega, tako postavitve objektov kot omrežij (daljnovodov, cestne infrastrukture) vplivajo na trajne spremembe krajinske slike v razmeroma velikem vplivnem območju. Na oceno vpliva na vidne značilnosti vpliva predvsem stanje prostora, raba prostora, oblikovanost reliefa, obiskanost območja in vidna izpostavljenost lokacij. Tudi na Krasu je treba iskati ustrezne rešitve, vendar morajo biti skladne s ciljem ohranjanja identitete Krasa. Pred umeščanjem na Kras je treba preveriti dejanski potencial (privlačnost) prostora in ranljivost prostora za vetrne in sončne elektrarne, pri čemer naj se preverja alternativne rešitve lokacij in tehnologij ter upošteva ekonomska upravičenost investicij.

3.3 Zasnova prostorskega razvoja Krasa

Rezultati razvoja dejavnosti in posegov v prostor na Krasu morajo prispevati k ohranjanju identitete območja in upoštevati nosilno sposobnost okolja. Identiteta območja se v prostoru kaže skozi krajino, ki jo na Krasu določajo izrazito prepletanje kulturnih in naravnih prvin, pomembna območja ohranjanja arhitekturne dediščine in velika koncentracija naravnih območij.

Identiteta Krasa se kaže tako v prostoru kot tudi v mnogih različicah krajevnih izdelkov in aktivnosti. Tako krajini, kot tudi izdelkom in načinu življenja dajejo pečat naravne danosti, kamen, veter ter posebna vloga vode in sonca v tem prostoru. V skladu z naravnimi pogoji se je razvila tradicija iz katere naj izhaja tudi prihodnji razvoj Krasa kot zaključenega območja.

Slika1: Mozaik izdelkov, tradicij, prireditev vezanih na kamen, vodo sonce in veter -
Preplet kulturnih in naravnih prvin se kaže tako v krajini, kot tudi v tradiciji, vezani na kamen in veter ter druge naravne danosti območja. Prostorski razvoj Krasa naj bo uravnotežen, upošteva naj tradicijo in krepi obstoječo identiteto območja.

Bistvene usmeritve prostorskega razvoja so:

- obravnavanje območja Krasa kot celote, usklajeno načrtovanje razvoja na ravni Krasa, upoštevajoč tudi območja za državno mejo; razvoj posameznih naselij naj poteka uravnoteženo, z ozirom na vsa naselja na območju in v povezavi z njimi,
- uravnotežen razvoj krajine z ohranjanjem vitalnosti podeželja in omejevanjem njegove urbanizacije, prostorski in gospodarski razvoj naj temeljita na naravnih danostih,
- v skladu s tradicijo in s ciljem krepitve prepoznavnosti območja naj se kmetijstvo, turizem in znanost razvijajo v medsebojni sinergiji, znanost naj bo vključena v razvoj drugih dejavnosti.
- urejanje infrastrukture naj sledi usklajenemu razvoju (prečne povezave, vstopne točke in vrata na Kras),

Celovit strateški načrt za prostorski razvoj Krasa (Slika 2) obravnava Kras kot edinstven prostor s pomembno geostrateško lego med Jadranskim morjem in Alpskim svetom.

Krajina, naravne danosti in tradicija so glavni potencial območja. Strateški načrt izpostavlja razpršenost poselitvenih jeder, njihovo krepitev in medsebojno povezovanje. Med turističnimi jedri je določena hierarhija, med posameznimi naselji pa tudi programska usmeritev v kontekstu turističnega razvoja: npr. turistični centri na planoti in ob obali, turistične kmetije, naselbinska dediščina. Naselja in turistična jedra se povezujejo v mrežo raznovrstne ponudbe. Mrežo turističnih jeder in naselij podpira razvoj infrastrukture. Krepijo se prečne povezave med obalo in planoto, železniški in morski promet. Prednostno se ohranjajo in krepijo potenciali naravnih območij, predvsem v nizu ekološkega koridorja, ki poteka v smeri JV - SZ ter na območju Škocjanskih jam in okolice. V skladu z uravnoteženim razvojem so izpostavljena pomembnejša območja prepoznavnosti krajine. Območje Krasa se čezmejno povezuje v obroč znanosti.

